

V Sikstini.

Vojeslav Molè (Rim).

*Michel, più che mortale angel divino.
Ariosto.*

Samotne so višave človeštva in samotni so duhovi, ki jim je dano, da jih smejo doseči. Njih življenska pot je sicer podobna poti drugih zemljanov, a njih duša je drugačna. Drugačne so strune njih duše, ker zazvenijo pod vsakim dotikom sveta drugače, silneje nego strune v srcih drugih ljudi.

Koliko jih je bilo, ki so trpeli več nego Dante, toda samo on je napisal „Božansko komedijo“. Tisoči ljudi so zrlí na radost in bolest življenja, a samo eden je bil Shakespeare. Milijoni so nosili v svojih srcih raj in peklo čuvstev, a samo eden je bil Beethoven.

Njih duša, ki se odziva na najtišje klice in odgovarja nanje z bliski in gromom, jih odmiče v visoke, nedogledne daljave in zato je tako silen prepad med njimi in človeštvom. Genij je kakor blisk, ki se razpreže čez vse nebo, posveti v teme, ki jih drugi ne uzro nikdar, in vžge s svojim ognjem nove zvezde, ker je v njem prvotna, ustvarjajoča moč. Njegovo telo je titanska borba s kaosom življenja, prestvarjajoča ta kaos v nove svetove in sile, ki jim je gonilna moč brezmejno hrepenenje.

Menda ne velja to za nikogar bolj nego za Michelangela. Vse njegovo ustvarjanje je bilo neskončen boj; boj z življenjem, z ljudmi in s samim seboj. In iz tega boja se je rodilo delo, ogromno kakor svet, vriskajoče kakor zmagoslaven spev in obupno kakor demonsko kesanje. Ne pred njim ne za njim ni ustvaril nihče nič podobnega; Michelangelo je bil samo eden. In zato je bil tudi usoda italijanski umetnosti. Brez šole, brez naslednikov stoji sam na svojem solncu kot najvišji izraz renesanse, enako umeven vsem bodočim rodovom, ker je njegovo delo onkraj meje časa in prostora.

V svojem bistvu je bil kipar in kipar je ostal tudi v svojih slikah, v katerih je izrazil le ono, česar ne bi bil nikdar mogel povedati v svojih sohah. Njegova dela so zgodba njegove duše. A najtajnejše globine te zgodbe krije Sikstinska kapela.

S svetim strahom se bliža človek temu svetišču, stoječemu med zgradbami, ki krijejo solnčne, harmonične podobe mladeniča Rafaela in mistične, lilijnočiste sanje Fra Angelica. Prvi vtis, ki ga napravi na dušo ta sveti hram, je ogromna disonanca. Ob stenah se vijejo podolgoma druga za drugo švetopisemske zgodbe quattrocentistov, solnčni plodovi umetnosti zgodnje renesanse. Tu so tekmovali med sabo Botticelli, Signorelli, Pinturicchio, Perugino, Ghirlandaio, Cosimo Rosselli. Takrat, ko je posvetil v l. 1483. Sikst IV. to kapelo, so tvorile te slike z zgradbo cele kapele nekaj enotnega; oltarska stena je bila takšna kakor druge in strop je bil poslikan kot nebo, posuto z zlatimi zvezdami.

A Michelangelo je razdril to harmonijo. Strop je pokrtil s svojimi zgodbami iz starega zakona, a 23 let pozneje je dal zazidati obe okni v oltarski steni ter ustvaril na njej svoj „Sodnji dan“. Toda če je kdo ustvaril takšni nadomestili, kakršni sta ti dve deli, mu radi odpustimo to disharmonijo.

Nikdar ne more oko mirno opazovati slik toskanskih mojstrov. Dviga se kvišku k stropu in se tam spaja z lepoto linij in teles. Ali je samo to, kar mami tam človeško dušo? Ne. S tega stropa se siplje vanjo tisoč hrepenečih sanj in dih večnosti jo oveva.

Michelangelovo delo je najvišji izraz renesanse. Čas te dobe mu je sejal v dušo semena, iz katerih so priklile prometejske rože. Genij je sicer svobodnejši od drugih ljudi, toda nobenega si ne moremo misliti odtrganega od človeštva; to, da je tudi človek, mu ravno daje oni pomen, ki ga ima za nas.

Michelangelo je preživel mladost v bližini medicijskega dvora v Florenci, kjer je takrat vladal poet, estetik in filozof Lorenzo, pesnik verzov:

„Quant' è bella giovinezza
Che si fugge tuttavia!
Chi vuol esser lieto, sia;
Di doman non c'è certezza . . .“

Ob Arnu se je rodilo v onih dneh drugikrat grško-rimsko poganstvo. Na vrtu knežje vile so se razgovarjali literati in umetniki o življenjski modrosti, Platon je zopet hodil med njimi po oljčnih in lavorjevih gajih, pri vinu so zopet zveneli Horacijevi verzi in le kot oddaljen, otožen odmev je preglasil včasih šumno veselje vzklik: „Di doman non c'è certezza . . .“ Kaj bo jutri, kdo to ve?

Mladi Michelangelo je videl vse te praznote solnčnega življenja in sam dihal v istem ozračju, a čul je kmalu potem tudi mračno

besedo gromovnika Savanarole, ki je govoril svetu kakor svetopi-semški prorok Ninivam. Najljubše štivo pa je bil Michelangelu vedno Dante. In vsem tem vtisom se je pridružilo vrvenje onih dni, ko so se začele rušiti zgradbe sveta ter je začelo iskati človeštvo novih poti in novih zvezd in je nehala biti cerkev edina nositeljica kulture.

Veselja v življenju ni poznal. Boriti se je moral s svojim surovim očetom, da mu je dovolil posvetiti se umetnosti; a pozneje se je sprl vsled svoje silne narave z vsakim človekom, ki ga je srečal na življenja poti. Pri malenkostnem prepiru mu je prebil slikar Torregiani nos in Michelangelo, ta apostol lepote, je moral nositi celo življenje ta grdi znak. V mladosti ni okusil ljubezni in pozneje ni imel lastnega rodbinskega ognjišča, a skrbeti je moral za vse svoje sorodnike in jih neprestano podpirati. Celó svoje življenje je bil sprt s seboj in z vsem svetom. A videl je, kako se je posrečilo Rafaelu vse, česar koli se je le dotaknil, kako je bil češčen Leonardo da Vinci, kako so cveteli drugi, manjši od teh dveh mojstrov. In postal je samotni sredi vsega življenja.

Ko je šel v Rim, je bila njegova duša morje razburkanih naspotij, in viharji se niso hoteli poleči.

Krčevito se je branil naloge, ki mu jo je nadel Julij I., da pokrije strop Sikstinske kapele s podobami dvanajstih prorokov. Ker se ni mogel rešiti drugače, je zbežal iz Rima. A papež je bil silen in odločen mož; in ker je vedel, kakšne še neprebujene moči spijo v Michelangelovi duši, se ga je hotel poslužiti pri uresničevanju svojih velikih načrtov in ni odnehal. Ukrotil ga je in Michelangelo se je lotil svojega dela v oktobru leta 1508.

Štiri leta je slikal ta strop. Prvotni načrt je razširil med delom; in ko je dovršil brez pomočnikov delo v letu 1512., je imelo človeštvo eno svojih najveličastnejših čudes.

Michelangelo je naslikal na stropu dozdevno arhitekturo in jo napolnil namesto z dvanajstimi proroki — s 343 osebami. In vse te predstavljajo v svojem bistvu hrepenenje časov starega zakona po Mesiji.

Kot oznanila iz nadzemskih krajev so te Sibile in proroki, ki sede že štiri stoletja na onem stropu; in vedno je njih izraz enak in vedno govore iste plameneče besede njih pogledi. Kri polje po njih žilah, v potezah jim vre življenje, vro sanje, solnčne in mračne, grozeče in tihe, trepetajoče in uporne.

Sivi Caharija lista hlastno po svoji knjigi in čita zgodbo bodočih rodov, a prorokbe mu ne kale duševnega ravnotežja. Le kakor

nemiren, lahen sen ga je obsenčilo navdihnjenje. Strmeč čita Joel v svoji knjigi; zdi se, kot da vstane vsak hip ter napove z grmečim glasom sodbo božjega srda. A divna Delfijska Sibila je prečitala božji izrek ter se je ozrla z neskončno žalostnimi očmi v svet; česa iščejo te oči? Tako je kruta usoda in neizprosna... Še njena mala dva genija-dečka strmita nad usodepolnim izrekom. Eritrejska Sibila je izmučena. Pozno je že, služabni genij ji prižiga svetiljko in pri njeni svetlobi čita šepetaje vsa utrujena svoje prorokbe, ki tudi niso vesele. Jezaija je zaprl svojo knjigo ter se prebudil kakor iz globokega sna; kdo je dihnil vanj podobe bodočih dni? Šumen trepet, poln božanske sile, mu je izpreletel ude, a oči se mu meglijo kakor v razkošni omotici. Ecehijel se je obrnil z burno kretnjo, da se mu je ujel veter v vihrajoči plašč, ter zre s strmečimi očmi v svet, ki ga gradi v bodočnosti sam s svojo prorokbo. Stara kakor zemlja čita v svoji knjigi Kumejska Sibila; obrača list za listom in obličje se ji ne izpremeni nikdar. Koliko je že videla bolesti, koliko smrti in pogina! Nič je več ne gane, nič je ne vznemiri. In stara je tudi Perzijska Sibila. Njena domovina se ruši, padajo njeni kralji in vsi njeni gradovi, a ona čita neprestano in njenim prorokbam ni konca.

Brezmejna žalost je prevzela dušo velikanu Jeremiji. Sedi in misli. Siva brada mu krije prsi, podprl si je trudno glavo z roko, na kateri so se napele vse žile, povešene so oči, pozabil je, da še sije solnce, da ima priti odrešenik. Sedi na razvalinah Jeruzalema in plaka brez solzá, zakaj, „facta est quasi vidua domina gentium“. — A Danijel je mlad in solnčne so njegove sanje, ki jih piše kakor z ognjenim prstom v svojo knjigo. In istotako je polna življenja, mladosti in solnčnih nad Libijska Sibila, ki je segla po knjigo, da zapiše vanjo, kar je vdihnil v dušo dih božji.

Najslavnejši med proroki pa je Jona. Bog ni izpolnil svoje grožnje in Ninive stoje še vedno. To je razsrdilo proroka in v njem se budi upor. Z divjo kretnjo se obrača k Bogu, napenjajo se mu mišice in žile po vsem telesu, v drznem ponosu je dvignil glavo in se ne boji ne bliskov ne groma ter zre uporno Bogu v obraz.

A vsi ti proroki in Sibile so le nekakšna podstava vsemu delu. Arhitekturo nosijo gigantski dečki — Atlanti in Karjatide, vse lunete, vsak prazen prostor je napolnjen s titanskimi telesi. V četverkotih kapele so v večji meri naslikane zgodbe Davida in Judite, Hamana in bronaste kače. Deset medaljonov govori v svojih slikanih reliefih o prizorih, ki jih je videl izdolbene Dante v „Vicah“. Ob glavnih

podobah sede in se gibljejo v burnih kretnjah naga telesa sužnjev. Vse to raste in se pne z brezmejno silo h glavnim prizorom, krijočim sredino stropa.

Prazgodovina sveta in človeštva. Ogromna vizija razgrinja svoja čudesa pred gledalčevimi očmi. V njej je vse elementarno, silno, prvotno. Takšne prizore je mogel ustvariti le duh, soroden onim, ki so zamislili staroindijske himne in svetopisemsko povest o stvaritvi sveta. Lapidarni so izrazi teh podob, kot so lapidarne besede Mojzesove geneze. Skoraj jecljaje je izrečenih par stavkov, a za temi stavki je — neskončnost.

Te zgodbe so razdeljene na tri triptihe. Michelangelo jih je začel slikati pri vhodni strani in je naslikal najprej Noetovo povest. Središče tvori svetovni potop. Obzorje zagrinjajo brezbrežne vode, v daljavi plove Noetova ladja, a v ospredju iščejo titanska človeška telesa izhoda in rešitve. Neskončna vrsta jih beži na vrh gore, matere z otroki; v obupu je splezal mladenič na drevo. S topo resignacijo zro drugi na rastoče valove, trepetaje objema nago dete materino koleno, v silni ljubezni prenaša sivolas oče truplo utopljenega sina, da ga reši vsaj mrtvega groba v valovih. In tako izzveni ta turobna pesem božjega srda v glasovih ljubezni.

Manj silni, a vendar dve divni pesmi o krasotah človeškega telesa sta ostali dve sliki tega triptiha: „Noetovo pijanstvo“ in „Noetova daritev“. Zdi se, kot da so oživali v teh telesih antični kipi, še vse silnejši, nego jih je ustvarjal grški svet.

Druga skupina obsega zgodbo prvih ljudi. Vrh visoke gore leži Adam, ni videti dolin pod njim, le v dalji se pne v nebo druga gora, a za vsem tem je le prazna brezmejnost. In tedaj se Bog prvokrat približa zemlji v šumečem letu. Vihra mu plašč, veter se mu lovi v bradi, v plaščevih gubah ga spremljajo vriskajoči geniji; s silno, odločno kretnjo iztegne desnico in se dotakne s svojim prstom Adamovega. In tok življenja se prelije iz božje roke v telo prvega človeka, Adam odpre oči in gre strmeč in trudno — kam? V brezmejno veličastvo mladega, silnega stvarnika? A morda je že uzrl Evo, ki jo varno objema Bog z levico in ki zre na svojega bodočega tovariša kakor blesteča zvezda na jasne polnočne daljave? Da, Eva je v tem hipu Beatrice, polni jo ona sila, ki dviga človeka, mu daje čistih sil, moči in hrepenenja, ga osvoboja zemskih teženj in mu odpira vedno višje kroge nebes.

A žena možu ni samo Beatrice. Moža ga spremljati tudi po trdi poti življenja ter deliti z njim radost, strasti in bolesti. To je

izrazil Michelangelo v sledeči sliki, na kateri ustvari Bog Evo iz Adamovega rebra. Bog je utrujen in izmučen ter se je neskončno postaral. Prvikrat hodi sedaj po zemlji ter prikliče s trudno kretnjo svoje desnice Evo v življenje. Komaj je odprla oči, že sklepa roke k molitvi. A Adam spi in je utrujen, kot da je njegov sen mučen in kot da mu kaže, da mu žena ni samo prijetna tovarišica, ampak tudi težka usoda.

Globoko je posegel Michelangelo s temi slikami v globino misterija razmerja med možem in ženo ter odkril vso skrivnostno in nepremagljivo silo, ki veže oba spola drugega na drugega. Zakaj Eva je Adamu tudi Helena. In kakor je radi Helene padla Troja, tako trpi tudi Adam in ves njegov rod radi razkošja, ki mu ga nudi Evin greh. Nikjer ni naslikal Michelangelo Eve tako čudesnokrasne kakor v hipu, ko utrga prepovedani sad z drevesa spoznanja. V tej Evi je vse ono, kar mami moža z nepremagljivo močjo. Lepa je kakor razcveta roža; njeni udje so razviti in se smejejo kakor solnčen marmor, v težki kiti se ji sipljejo lasje čez silni, labodji vrat na snežna ramena, oči ji leskečejo v divnem ognju in ustnice trepetajo in nudijo samo bujno razkošje . . . Kdo bi se tu ubranil? Eva niti ne utrga sama prepovedanega sadu, sam ji zdrsne v lahno dvignjeno roko, a Adam seže sam z odločno kretnjo med polne veje. Mož je vedno enak: v hrepenenju in uživanju, a žena se izpreminja in nam je na solnčnih višinah nedosežen ideal in v trenutku razkošja žareč plamen, ki nas — požge.

Grehu sledi kazen. Plameneč meč božjega poslanca izžene na isti sliki prva človeka iz raja. V brezmejno, prazno pustinja stopata in trepetaje se pritiska Eva k Adamu. Gresta v svet in življenje. In začenja se zgodovina in tragedija človeštva. —

Zadnji triptih je najsilnejši. Čimdalje bolj so rasle misli in sanje v umetnikovi duši. Tiste dni je ustvarjal kakor v neprestani mrzlici. In dovršil je skupino stvarjenja sveta.

Sredi kaosa svetovja plove Bog. Mrak zagrinja vse daljave. Ni še sveta, ni še bilo jutra ne večera, ni še bilo časa. A tedaj se vzpne stvarnik s titansko, bolešno kretnjo, dvigne silno desnico — in megle se začno deliti in svet je ustvarjen.

In vedno bolj rastejo božanske sile, vedno več je v njem volje in hotenja, v šumnem letu plove skozi vseмирje silen in mlad, bliskajo se mu pogledi, iztegne desnico in pod njo vzplameni solnce. „Fiat lux!“ Svetloba plove skozi svetovje, dokončan je

najsilnejši akt stvarjenja. In v šumni radosti se bliža Bog zemlji in pod njegovim dihom zazelenijo dobrave.

In še zadnja slika: Bog blagoslavlja vode. Neskončen mir je razlit čez vse daljave. Stvarjenje je končano in Bog ga ogleduje ugodljivo. Kakor posebljen pokoj plove nad vodami, nad katerimi se zgrinja srebrnobled večer; oči ima zaprte. V brezmejni ljubezni razklepa roke in blagoslavlja, seje mir in blagoslov na svežo, bujno zemljo.

Od slike do slike rastejo dimenzije teles in misli, in ko se siloma odtrga oko od zadnje podobe, se komaj zopet privadi zemski okolici, ki ga obdaja. Omamijo nas popolnoma ti svetovi, ki jih je rodilo prometejsko hrepenenje najsilnejšega duha renesansne dobe. Michelangelo je bil res prometejski duh, ker je ustvarjal solnce iz svoje bolesti. Ko je v mukah izsanjal to svoje delo, je istočasno ustvarjal mladi Rafael brez truda enotna, harmonična dela, polna solnčnega pokoja; in temu mladeniču je vse sledilo in mu ploskalo. A Michelangelo je bil sam na svojih višinah; samo eden ga je umel: po duhu njemu sorodni Julij II. A ko je še ta umrl, ni bilo več nikogar, ki bi mu bil mogel slediti v višave njegovih sanj.

Ko je slikal strop v Sikstini, ni bil pobožen katoličan. Duh renesanse ga je preveval, njegova vera je bila omajana, hotel je z lastno silo poseči v globine, ki mu jih ni mogla razjasniti cerkvena religija. In zato njegov Bog na teh slikah ni ne svetopisemski Jehova, ne ljubeči krščanski stvarnik, ampak titan, ustvarjajoča sila, ki v šumnem letu zida in podira. Michelangelo je bil individualist in zato ga tako lahko razumemo sedaj, ko niso stavljene razvoju individua nobene meje. —

A ko se je v letu 1534. zopet vrnil v Rim ter mu je naročil papež Pavel III., naj poslika oltarsko steno v Sikstinski kapeli, je ustvaril delo, tako zelo različno od slik na stropu, da se gledalec začudeno vprašuje, kako sta se mogla roditi dva tako nepodobna si svetova v isti duši. Toda čas in razmere so se bile izpremenile in izpremenil se je tudi Michelangelo.

Rafael in Leonardo sta bila mrtva, Julija II. ni bilo več, živel je rod majhnih ljudi brez onega solnčnega hrepenenja in silne volje, ki jo je imela prejšnja generacija. In med temi ljudmi je moral živeti Michelangelo. Ogromni spomenik Julija II., ki ga nikakor ni mogel dokončati, je postajal vedno bolj tragičen za njegovo življenje. In vsemu temu se je pridružilo še verško gibanje, ki je vstalo kot živa reakcija proti protestantski reformaciji. Bližali so se dnevi

tridentskega koncila, inkvizicije in jezuitizma, začela so se preganjanja italijanskih protestantov.

In v osamljeni Michelangelovi duši so se budili kot grozeč odmev spomini na one dni, ko je slišal v mladosti grmeče propovedi asketa Savanarole. Čital in poglobljal se je v njegove pridige, čital je svetopisemske knjige in Danteja in zgodilo se je ž njim, kakor se je zgodilo tri stoletja pozneje z vodilnimi duhovi slovanskih rodov, ko se je izpremenil humorist Gogolj v asketa in je postal žgoči satirik Słowacki pobožen mistik, ko je opustil nedosežni epik Mickiewicz poezijo ter posvetil svoje delovanje duhovnemu preporodu svojega naroda in je postal umetnik Tolstoj drugi Kristus.

Michelangelo je v onem času platonsko vzljubil Vittorijo Colonna. In ta ljubezen, najmirnejši sen njegovega življenja, ga je v prvi vrsti privedla h katoličanstvu, pojmovanemu s platonskimi idejami. A čimdalje bolj je vplival nanj čas in so se mu budila v duši vprašanja o poslednjih rečeh bitja in nebitja. Zamrla je v njem filozofija solnčne antike in vstala je vera katoliške protireformacije. In ustvaril je iz svoje notranjosti nov svet, poln groze, kakor so bile polne groze njegove misli in vizije. Nastal je „Sodnji dan“.

Čeravno je po svojem obsegu manjši od slik na stropu in ni bilo več treba Michelangelu ležati pri slikanju na hrbtu, vendar ga je slikal celih sedem let. Bil je izmučen, v njem ni bilo več one svežosti; a vendar je ustvaril tudi sedaj delo, ki je edino v celi zgodovini človeškega hrepenenja. Na njem ni nič več zemskega in nezemskega, padle so vse meje med pojmljivim in nepojmljivim in pred našimi očmi se razgrinja cel kozmos.

Dies irae . . . Michelangelova slika je mogočna pesem o božjem srdu.

V štirih stopnjah so razvrščene skupine „Sodnjega dneva“. Spodaj v levem kotu se prebujajo mrtvi, v levem žari peklo, nad zemljo bude mrtve trobentajoči angeli, nad njimi se je odprlo nebo in sredi svetnikov stoji Kristus, a nad njim nosijo v oblakih angeli znamenja Odrešenikovega trpljenja.

V oblakih trobijo angeli in njih trobente buče tako silno, da se odpirajo grobovi; vstajajo mrtvi, krijejo se s svojim mesom in se dvigajo v trudnem letu proti nebesom, kjer jih sprejemajo blaženi. A na drugi strani padajo pogubljeni v brezdanji prepad in ne pomore jim niti kesanje niti obup. Ena najdivnejših postav, kar jih je kdaj ustvarila človeška umetnost, je oni pogubljeni, ki si zakriva v obupu z roko obraz, da ne bi videl prepada, ki ga vlečejo vanj

demoni. Haron prepeljava pogubljene k bregovom trpljenja in tu jih sprejema škrtajoč in strašen Minos ter jih obsoja v brezdanje globine.

A gori v oblakih se je prikazal s svojimi zvestimi Kristus kakor razsrjen, ogromen, titanski bog, dvignil z odločno, neusmiljeno kretnjo desnico in ta kretnja govori samo eno besedo: „Proč!“ In ne trepetajo samo pogubljeni, vsa nebesa trepečejo kakor pod silnim bliskom in gromom; trepeče Marija ob strani svojega sina, trepeče Adam in svetlolasa Eva, trepetajo neštete trume izvoljenih, zakaj kdo obstoji pred to sodbo?

„Quid sum miser tunc dicturus,
Quem patronum rogaturus?
Cum vix justus sit securus?“

Gledalcu zastaja dih —. Zdi se mu, da je odprla pred njim Sibila proroško knjigo in čita v njej. Brezmejna žalost se budi v njegovi duši in usta šepetajo ihtečo molitev: Miserere . . .

A kljub vsemu katoličanstvu in srednjeveški grozi, ki veje iz te slike, to delo le tudi ni popolnoma cerkveno. V Michelangelu je bilo ostalo še ono titansko hrepenenje iz prejšnjih časov, ki se ni dalo vkleniti v nobene vezi, in zato je tudi na tej sliki njegov Kristus v svojem bistvu vendarle polpoganski bog.

Čas je prehitel Michelangela in sam je še moral doživeti, kako se je zdela majhnim ljudem njegova slika nespodobna in nesramna ter so oblekli njegove nage svetnike.

Niso ga umeli, bili so premajhni za njegovo ogromno dušo. A njegovo delo traja. Sejalo je prometejske žarke že v milijone src in jih bo sejalo, dokler bo trajalo. —

Michelangelovo življenje je bilo neprestano duševno trpljenje in zato je še večji, ker je pretvoril svoje muke v takšna dela. Njegovo hrepenenje je blodilo mnogokrat — in kdó ne blodi? — a njegova pot se vije pred našimi očmi kakor na dlani.

V obeh svojih delih v Sikstini je enako velik, a ko ju je ustvaril, je bil vsakokrat drug človek. Morda prijajo našemu hrepenenju bolj slike na steni, a zato nič manj ne spoštujemo mojstra, ki je izsanjal vizijo „Sodnjega dneva“. Saj v nas tudi ni one vere, ki jo je nosil v svojem srcu sv. Frančišek Asiški, a vendar nam lijejo v dušo tisoč sanj besede njegove „Solnčne pesmi“:

„Laudatu sii, mi Signore, per sora luna e le stelle;
In celo le hai formate clarite e pretiose e belle . . .“

